

Liberalizácia svetového obchodu: význam a účinky regionálnych dohôd (na príklade Európskej únie a Kanady)¹

Viera RUŽEKOVÁ*

The World Trade Liberalization and the Importance of Regional Agreements using the Example of the European Union and Canada

Abstract

Deepening globalization of the world economy characterized by a growing volume of cross-border transactions of goods, services and capital, initiates an objective need for liberalization of international trade. Formation of preferential trading agreement, such as free trade agreements (FTAs), brings urgent need to assess and quantifies the effects of FTAs by General Equilibrium Model (CGE). CGE model was used to assess the effects of the upcoming Comprehensive Economic and Trade Agreement (CETA) between EU and Canada. The quantitative analysis estimates the potential economic effects of the full removal of tariffs on bilateral trade in goods, a partial reduction of the cost of non-tariff barriers on trade in goods, and a partial liberalization of bilateral trade in services. Canada and the EU launched negotiations for CETA in 2009, and have a target date of early 2012 for completing them.

Keywords: CGE model, foreign trade and services, globalisation, liberalization, regional agreement, quantitative analysis

JEL Classification: F12, F15, F23, F43, F47

Úvod

Určujúcim faktorom súčasného svetového hospodárstva je čoraz dôraznejšie presadzovanie globalizačných procesov, ktoré sú priamo či nepriamo prítomné takmer pri všetkých ekonomických aktivitách. Globalizácia, často definovaná

* Viera RUŽEKOVÁ, Ekonomická univerzita v Bratislave, Obchodná fakulta, Katedra medzinárodného obchodu, Dolnozemska cesta 1, 852 35 Bratislava 5; e-mail: ruzekova@euba.sk

¹ Problematika uvedená v tomto príspevku je súčasťou vedeckého projektu VEGA č. 1/ 0826/12 *Skúmanie vplyvov pokrízového vývoja na strategické smerovanie EÚ s dôrazom na energetickú politiku.*

ako integrácia ekonomík prostredníctvom obchodných, investičných, finančných, informačných a pracovných trhov, sa stala určujúcim faktorom expanzie tohto hospodárstva. Stala sa „zavíšením vývojovej trajektórie od prehlbujúcej sa internacionalizácie a integrácie, rozširovania interdependencie a transnacionality, až po prehľbovanie medzinárodnej špecializácie a kooperácie“ (Baláž a kol., 2010, s. 112).

Vplyvom zintenzívňujúcej sa globalizácie je svetové hospodárstvo charakterizované rýchlo rastúcim objemom cezhraničných transakcií tovarov, služieb a kapitálu, rýchleho a rozsiahleho šírenia technológií. Tieto skutočnosti vyvolávajú objektívnu potrebu liberalizácie medzinárodných tokov tovarov a služieb, spájanú so snahou o simplifikovanie podmienok medzinárodného obchodu, racionalizáciou dovozného a vývozného režimu elimináciou tarifných a netarifných prekážok, ako aj uzatváraním preferenčných zmlúv v rámci integračných zoskupení či medzi nimi. V zmysle vyjadrenia generálneho riaditeľa WTO P. Lamyho „len liberalizácia obchodu sa stáva hnacím motorom ekonomického rozvoja tak národného, ako aj svetového hospodárstva a naopak, protekcionizmus vlastného trhu bráni mnohým krajinám v ich raste“ (Lamy, 2010).

Cieľom daného príspevku je analyzovať súčasný stav liberalizácie svetového obchodu a poukázať na vplyv regionálnych dohôd o voľnom obchode na národné ekonomiky zainteresovaných krajín. Na príklade významných subjektov svetového obchodu, Európskej únie a Kanady, vyhodnotíme a budeme kvantifikovať vplyv rozsiahlej liberalizácie obchodu a služieb na vybrané makroekonomické ukazovatele, poukážeme na prínosy a perspektívy ich ekonomického partnerstva. Uvedené atribúty sú predmetom prerokúvanej *Komplexnej hospodárskej a obchodnej dohody medzi Kanadou a EÚ* (Canada-European Comprehensive Economic and Trade Agreement), ktorej podpísanie sa očakáva v najbližšom období.

1. Svetové hospodárske prostredie – globalizácia, internacionalizácia, regionalizácia

Vývoj svetovej ekonomiky v priebehu uplynulých troch dekád zaznamenal výrazné kvalitatívne zmeny, ktorých intenzita sa smerom k súčasnosti ešte stupňuje. Inovačná revolúcia, spojená s prienikom informačných a komunikačných technológií, spolu s liberalizačnými a deregulačnými opatreniami otvorili priestor na celosvetové rozvíjanie ekonomických aktivít. Na druhej strane sa vytvára a stupňuje čoraz náročnejšia globálna konkurencia, pričom sa nebývalým spôsobom prehľbuje závislosť všetkých aktérov hospodárskeho diania. V takomto rámci sa stierajú rozdiely národných a medzinárodných, resp. nadnárodných súradníc. Medzi najdôležitejšie znaky súčasného svetového hospodárstva jednoznačne patrí presadzovanie globalizačných procesov, prejavujúcich sa, či už priamo

alebo nepriamo, vo všetkých stránkach spoločnosti. No jej história ukazuje, že základný význam majú dve dimenzie jej rozvoja, a to prevraty v technologickom spôsobe výroby, výmeny a informačnej komunikácie, ktoré vytvárajú materiálne predpoklady a prostriedky globalizácie. Druhú predstavuje rozmanitosť spoločensko-ekonomických foriem, prostredníctvom ktorých sa globalizačné procesy realizujú (Šikula, 2010, s. 26). V zmysle vyjadrenia významných ekonómov, napríklad Ch. Omana (1996) alebo P. Dickena (2006), globalizácia v ekonomickej oblasti je spojená so zrýchleným rastom prenosov ekonomických aktivít cez národné a regionálne hranice. Má svoj odraz vo väčšom pohybe hmotného a nehmotného tovaru a služieb vrátane duševného vlastníctva a vďaka migračným procesom aj vo väčšom pohybe pracovných síl (Cihelková a kol., 2010, s. 3). Pre svetovú ekonomiku je vplyv globalizácie všeobecne hodnotený pozitívne, keďže prostredníctvom jej síl dochádza k rastu svetového bohatstva. Na druhej strane však má aj viaceré negatívne dôsledky, spôsobené rozdielnou vyspelosťou ekonomík, v ktorých pôsobi. Všeobecne by sme mohli konštatovať, že súhrnným znakom globalizácie je spájanie ekonomík do jedného celku, v ktorom sú podmienky na ekonomické aktivity formované zložitou interakciou jednotlivých národných ekonomík a ekonomické subjekty v ňom čelia čoraz ostrejšej globálnej konkurencii, ktorá uvoľňovaním a odstraňovaním prekážok pre ekonomické aktivity vedie k tlaku na zvyšovanie flexibility. V súčasnosti ju možno charakterizovať ako unikátny proces predstavujúci kvalitatívnu transformáciu národných ekonomík a svetovej ekonomiky do novej – globálnej ekonomickej štruktúry (Šikula, 2013).

Za synonymum globalizácie je často považovaná kategória „internacionalizácie“ či „multilateralizmu“. Podľa definície P. Dickena (1992, s. 1) je globalizácia pokročilejšia a komplexnejšia forma internacionalizácie zahŕňajúca aj integráciu medzinárodne rozptýlených aktivít (Rýsová, 2009, s. 104). Multilateralizmus, predstavujúci proces liberalizácie ekonomických vzťahov, do ktorého sú zapojené subjekty členských štátov WTO, možno súladiť s názorom L. A. Wintersa (1996) chápať ako charakteristiku svetovej ekonomiky, ktorá sa odráža v správaní jednotlivých krajín, a to v takej miere, v akej sa tieto krajiny správajú „multilaterálne“. Iný pohľad na definíciu týchto pojmov predstavujú tzv. transformalisti, ktorí globalizáciu chápu ako vývojový komplement, ktorým sa proces internacionalizácie završuje (Oustrata, 2009).

Paralelne s procesom globalizácie, ktorá vedie k akejsi „univerzalizácii“ svetovej ekonomiky, pôsobí proces fragmentácie, vedúci k rozkladu väčšieho celku na menšie hospodárske jednotky. Jeho územným prejavom je regionalizmus, so špecifickými ekonomickými, sociálnymi, kultúrnymi a politickými prvkami združovania a spolupráce. Rovnako ako v prípade globalizácie aj regionalizmus má niekoľko rozdielných charakteristík. Napríklad L. A. Winters (1996) ho chápe

ako „politikú zameranú na znižovanie obchodných bariér medzi dvoma alebo viacerými krajinami bez ohľadu na to, či tieto krajiny susedia, alebo sú si vôbec blízke“. Podľa R. E. Baldwina (2002) regionalizmus je „z globálneho hľadiska potrebné chápať ako aktivity vedúce k prepájaniu a rastu súdržnosti jednotlivých častí svetovej ekonomiky. Z regionálneho hľadiska prispieva k vytváraniu užších väzieb medzi niekoľkými štátmi smerom k väčšej vzájomnej integrácii“. Bolo by možné uviesť mnohé ďalšie formálne definície a chápania, ich spoločným znakom ale vždy bude liberalizácia a formovanie tesnejších obchodných väzieb medzi dvoma alebo viacerými krajinami, čím dochádza k intenzívnejšej kooperácii a vzájomnej integrácii.

Regionalizácia je ale predovšetkým chápaná ako jedna z možných volieb v procese postupujúcej svetovej obchodnej liberalizácie, pričom štáty si volia buď unilaterálnu, preferenčnú (dvojstrannú alebo viacstrannú), alebo multilaterálnu liberalizáciu (Baláž a kol., 2010, s. 27). Z pohľadu liberalizácie obchodu unilateralizmus predstavuje jednotný prístup, pri ktorom štát postupuje rovnako voči všetkým obchodným partnerom, bez akýchkoľvek prvkov preferencií. Na druhej strane, preferenčný prístup, rovnako bilaterálny, ako aj viacstranný, predstavuje vznik užších vzťahov len medzi partnermi (účastníkmi preferenčných dohôd), pričom voči tretím krajinám si zachovávajú nepreferenčný vzťah. Multilateralizmus predpokladá, že do liberalizácie obchodu sú zapojení všetci obchodní partneri (v súčasnosti členské štáty WTO) a prebieha na základe reciprocity a nediskriminácie (Neumann, 2004). Medzinárodné ekonomické prostredie však rokovania o multilaterálnych obchodných dohodách robí mimoriadne obťažnými, preto sú regionálne dohody a regionálne integrácie pre viaceré krajiny schodnejšou cestou k širšej liberalizácii.

Všeobecná definícia regionálnej integrácie uvádza, že je to posun istých národných aktivít k novému centru (Haas, 1958). Podľa P. H. Smitha (1993) je to séria dobrovoľných rozhodnutí suverénnych štátov vedúcich k odstráneniu bariér vzájomnej výmene tovarov a služieb, kapitálu alebo osôb (Obadí, 2007, s. 11). B. Balassa (1996) regionálnou integráciou rozumieme procesy, ktoré sa začínajú politickým a ekonomickým zblížovaním krajín, cez spoluprácu a solidaritu, až po spájanie, zlučovanie a zjednocovanie predtým samostatných ekonomík (Baláž a kol., 2010, s. 112). Európska únia chápe regionalizmus ako nástroj podpory rastu investícií, konkurencieschopnosti a posilnenia multipolárneho usporiadania svetového systému (Lamy, 2002).

Z časového hľadiska možno doterajšiu regionálnu integráciu rozdeliť na tri vlny, pričom posledná aktuálne prebieha. V 30. a 40. rokoch minulého storočia sa rozvíjali procesy, ktoré teoretici medzinárodného obchodu začali označovať ako „regionálna integrácia“. Ich podstatou bolo odstraňovanie diskriminačných

prekážok obchodu medzi dvoma alebo viacerými štátmi a vytváranie určitých prvkov spolupráce a koordinácie medzi nimi. Do tohto obdobia, označovaného ako prvá vlna regionalizmu, sa radí pôvodná colná únia (1944), ktorá sa postupne vyvinula až do dnešnej podoby Hospodárskej únie Benelux, ako aj colná únia z roku 1948 medzi vtedajšou Rhodéziou a Juhoafrickou úniou (Baláž a kol., 2010). Druhá vlna časovo spadá do 50. až 80. rokov minulého storočia a je spájaná s obdobím studenej vojny, a paradoxne aj s relatívnou stabilizáciou svetového ekonomického prostredia. V tejto etape regionálna integrácia dosiahla určitú intenzitu. V roku 1951 bola uzatvorená prvá registrovaná dohoda v rámci GATT, a to dohoda o vytvorení zóny voľného obchodu medzi Nikaraguou a Salvadorom. Založenie regionálneho zoskupenia EHS (r. 1957) a EZVO (r. 1959) vyvolalo silnú odozvu v celej svetovej ekonomike. Stali sa vzorom na prijatie stratégie regionálnej integrácie a substitúcie importu v rozvojových krajinách (v Ázii, Latinskej Amerike i Afrike). Vplyvom odlišných podmienok hospodárskych politík, predovšetkým v ekonomicky nerozvinutých krajinách, viaceré regionálne integrácie zanikli (Baláž, a kol., 2010, s. 117).

Tretia vlna regionálnej integrácie bola ovplyvnená zložitým komplexom zmien a procesov vo svetovej ekonomike, ktoré sa spúšťali na prelome 80. a 90. rokov minulého storočia a súvisia so zánikom bipolárneho sveta. Ten otvoril cestu k uplatňovaniu liberalizačných postupov v širšom, skutočne globálnom meradle (Cihelková a kol., 2010, s. 4.) Regionálna integrácia zasiahla svetovú ekonomiku nebývalým tempom. Jej sprievodnými črtami je rozmach medzinárodného obchodu a zahraničných investícií, oživenie mnohých regionálnych usporiadaní z druhej vlny, ako aj vznik nových integračných zoskupení. J. Bhagwati (1955) pomenoval túto vlnu ako „nový regionalizmus“ (Cihelková a kol., 2010, s. 89). Rozdiel medzi starým a novým regionalizmom výstižne zhrnul B. Hettne takto: „Kým starý regionalizmu bol chápaný ako podpora obchodu opierajúca sa o regionálne dohody, nový regionalizmus predstavuje rozsiahly multidimenzionálny program zahŕňajúci ekonomické, bezpečnostné, environmentálne a iné otázky“ (Hettne, 2005, s. 24 – 25). Kým starý regionalizmus bol označovaný za „alternatívny“ variant k zvýšeniu medzinárodnej výmeny a predstavoval možnosť skrytého protekcionizmu, nový regionalizmus sa môže stať základom nového svetového poriadku a predstavuje širšiu stratégiu transformácie svetovej ekonomiky.

Výsledkom uvedených troch vln regionalizmu sú súčasné regionálne zoskupenia, z ktorých k najvýznamnejším patrí Európska únia (EÚ), Severoamerická dohoda o voľnom obchode (NAFTA), Asociácia národov juhovýchodnej Ázie (ASEAN) a Spoločný trh Južnej Ameriky (MERCOSUR), vykazujúce už znaky nového regionalizmu. Sú kompatibilné so súčasnou interdependentnou svetovou ekonomikou a zahŕňajú ekonomické, politické, environmentálne, sociálne aj

kultúrne aspekty siahajúce ďaleko za hranicu voľného obchodu a majúce vplyv na multilaterálne usporiadanie sveta (Baláž a kol., 2010).

Názory svetových ekonómov *na význam* regionálnych integračných dohôd sa rôznia. Jedni ich považujú za prirodzené a pochopiteľné z hľadiska diverzifikácie a ekonomickej špecializácie susediacich či inak blízkych krajín, ako aj z hľadiska rastúcej konkurencie vo svete. Druhí, predovšetkým stúpenci neoklasických prúdov, ale aj poprední reprezentanti WTO, sa k regionálnej integrácii stavajú zdržanlivo až odmietavo a poukazujú na ich viaceré nevýhody. Uvádzajú napríklad, že tieto aktivity narúšajú proces multilaterálnej liberalizácie a podľa nich súčasné množstvo regionálnych obchodných dohôd vytvára zložitú sieť obchodných režimov, čím vzniká riziko pre celý globálny obchodný systém a jeho liberalizáciu. Hlavným zdrojom kritiky je nesúlad regionálnych obchodných dohôd so zásadami nediskriminácie podľa pravidiel WTO. Pretože WTO zatiaľ nemá nástroje, ako rýchlemu rozvoju regionalizmu proti vôli svojich členov zabrániť, tieto dohody sú uzatvárané podľa výnimiek z pravidiel WTO. Existencia preferenčných dohôd totiž suspenduje platnosť doložky najvyšších výhod, ako základného princípu multilateralizmu, ktorá zakazuje diskriminačné zaobchádzanie medzi partnermi (Neumann, 2004, s. 51).

My sa prikláňame k názoru skupiny ekonómov, ktorí tvrdia, že „regionálna liberalizácia či regionálna integrácia za určitých okolností poskytujú efektívne riešenia liberalizácie obchodu“. A to predovšetkým vtedy, keď vytvárajú takú štruktúru, ktorá nielenže spĺňa konkrétne požiadavky zúčastnených krajín, ale zároveň nepodkopáva význam mnohostrannej liberalizácie, ktorá je považovaná za „prvú najlepšiu“ alternatívu. V takomto chápaní sa za efektívne fungujúce považujú zoskupenia (Hilaire a Yang, 2003), ktoré sú:

- rozmanité v regionálnom pokrytí;
- obsiahle v produktovom zábere, t. j. zahŕňajú nielen priemyselné, ale aj poľnohospodárske komodity a služby;
- zohrávajú významnú úlohu v reformnej agende zúčastnených krajín (Neumann, 2004)

Z uvedeného je zrejme, že vznikajúce dohody o voľnom obchode (ďalej DVO) na báze regionálnej liberalizácie prinášajú so sebou pozitívne aj negatívne účinky. Práve preto sú známe ako „druhé najlepšie“ iniciatívy, poskytujúce alternatívy tam, kde tie „prvé najlepšie“, založené na mnohostrannej liberalizácii, nie sú dosiahnuteľné. Skutočnosť, že DVO sú druhou najlepšou možnosťou, znamená, že na predvídanie ekonomických *dôsledkov* týchto dohôd je nevyhnutná empirická analýza použitím tzv. *ex ante* analýzy, ktorá je predikciou budúceho vývoja a je založená na princípe simulácie možných hypotetických scenárov, ktorých vypracovanie býva mimoriadne náročné. Z kruhov odbornej praxe je

o ex ante modely väčší záujem ako o ex post modely (analyzujúce informácie o ekonomických dôsledkoch dohody uzavretej pred niekoľkými rokmi), pretože poskytujú informácie o možných ekonomických *účinkoch* dohody, o uzavretí ktorej sa v budúcnosti uvažuje (Plummer, Cheong a Hamanaka, 2010).

V zmysle uvedeného sa stotožňujeme s názorom, že regionálna integrácia je ďalšou vývojovou fázou procesu globalizácie, formujúcou sa na dosiahnutie určitého cieľa. Objavuje sa ako dôsledok úsilia integrujúcich sa štátov o efektívne využitie disponibilných zdrojov ekonomického rastu, nachádzajúcich sa v rámci teritória týchto štátov. V záujme toho dochádza k regionálnej liberalizácii tovarových tokov v takých formách, akou je zóna voľného obchodu, colná únia, spoločný trh, menová únia či hospodárska únia a politická únia. Podstatou týchto procesov je odstraňovanie diskriminačných prekážok obchodu a vytváranie určitých prvkov hlbšej spolupráce a koordinácie medzi nimi. Teoretické vymedzenie jednotlivých foriem regionálnej integrácie je presne definované, určité nejasnosti sa vyskytujú skôr v praktickej implementácii, keď sa konkrétny integračný útvar k definovanému vymedzeniu z rôznych dôvodov skôr približuje, alebo ho prekračuje či naopak, nenapĺňa ho. Napríklad niektoré dohody o voľnom obchode vylučujú poľnohospodárstvo či sektor služieb, ale môžu sa týkať investícií. Na druhej strane, viaceré colné únie majú také množstvo výnimiek zo Spoločného colného sadzovníka, že sa javia skôr ako dohody o voľnom obchode, majúce len rovnaké sadzby v niektorých odvetviach. Aj EHS sa často nazývalo spoločným trhom, t. j. tretím stupňom regionálnej ekonomickej integrácie, a to hlavne v prvých rokoch svojej existencie, keď bolo sotva niečo viac než colná únia, charakterizovaná ako druhý stupeň ekonomickej integrácie (Obadi, 2007). Mnohé súčasné liberalizačné procesy, spájané s pojmom *nový regionalizmus*, okrem kvalitatívnych zmien súvisiacich s rastúcim počtom registrovaných regionálnych dohôd, smerujú z kvalitatívneho hľadiska nad rámec pôvodných regionálnych integrácií a dochádza k akejsi „nadstavbovej“ liberalizácii medzi už existujúcimi regionálnymi integráciami alebo jej jednotlivými subjektmi. Ich základom je rozšírenie záberu regionálnych dohôd do najdynamickejších oblastí medzinárodných ekonomických vzťahov zahŕňajúcich aj duševné vlastníctvo, služby, investície, súťažnú politiku, základné environmentálne a pracovné štandardy, čím obsahovo nesú prvky aj politickej, právnej či kultúrnej spolupráce. Za vzor regionálnej integrácie zdieľajúcej prvky nového regionalizmu sa dá označiť komplexná regionálna dohoda, ktorá je formálne postavená na zóne voľného obchodu, avšak do integrácie vnáša i progresívne prvky spoločného trhu (Cihelková a kol., 2010). K takýmto dohodám môžeme zaradiť napríklad Dohodu o severoamerickom voľnom obchode (NAFTA), Dohodu o vytvorení zóny voľného obchodu medzi EÚ a Južnou Kóreou alebo Dohodu medzi Európskym združením voľného obchodu a Kanadou.

Do uvedeného modelu regionálnej integrácie so znakmi nového regionalizmu plne zapadá aj expanzia súčasných aktivít medzi EÚ a Kanadou (a najnovšie aj s USA), smerujúcich k uzatvoreniu *Komplexnej hospodárskej a obchodnej dohody* (Canada-European Comprehensive Economic and Trade Agreement, ďalej CETA). Rokovania o dohode sa začali už na pražskom summite EÚ – Kanada v máji 2009. Tomuto rozhodnutiu predchádzali dlhé roky postupného zblížovania obchodných politík medzi oboma stranami.² Rozsahom a spektrom prerokovaných oblastí by v rámci CETA malo dôjsť takmer k úplnej liberalizácii obchodu s tovarmi, službami a vo verejnom obstarávaní. Prerokujú sa aj otázky hospodárskej súťaže, spolupráce v oblasti právnych predpisov, technických prekážok obchodu, colných postupov, mobility pracovných síl, duševného vlastníctva, v inštitucionálnych záväzkoch a riešení sporov, ako aj v trvalo udržateľnom rozvoji. Vďaka spoločnému výskumnému programu existuje priestor aj na spoluprácu vo vede, výskume a technike, ako aj v strategických oblastiach, akými sú energetika a životné prostredie. K najproblematickejším okruhom patria netarifné prekážky obchodu a jeho regulácia.

Význam tejto dohody treba však chápať v širších súvislostiach – ako podporu *obchodnej výmeny medzi Európskou úniou a celým severoamerickým regiónom v rámci dohody NAFTA*. Obe zoskupenia, EÚ aj NAFTA, presadzujú silnú politiku liberalizmu, no stále existuje značné množstvo bariér, ktoré bránia vzniku voľného obchodu medzi nimi.

Reálnejšou a rýchlejšou alternatívou sa javí vytvorenie komplexných zón voľného obchodu EÚ s jednotlivými členmi NAFTA, teda osobitne s USA, Kanadou a Mexikom. Dohoda na báze voľného obchodu medzi EÚ a Mexikom je v platnosti od roku 2000, v súčasnosti, po viac ako štyroch rokoch vzájomných konzultácií, sa do štádia „tesne pred podpisom“ dostali rokovania s Kanadou. V júni 2013 predstavitelia EÚ a USA informovali o začatí rokovaní o bilaterálnej obchodnej dohode aj medzi EÚ a USA o tzv. transatlantickom partnerstve pre obchod a investície, ktorá by, obdobne ako v prípade Kanady, mala pokrývať široké spektrum oblastí a mala by viesť k vytvoreniu komplexnej zóny voľného obchodu. Snahou oboch strán je ukončiť rokovania do konca roku 2014, hoci priemerná lehota rokovaní o obchodných dohodách o voľnom obchode medzi EÚ s inými štátmi bola v priemere tri roky. Význam dohody CETA medzi EÚ a Kanadou spočíva aj v tom, že by mohla slúžiť ako precedens pre dohodu EÚ s USA a tým urýchliť a zjednodušiť vzájomné rokovania, v ktorých sú nepochybne ešte mnohé sporné otázky.

² Nadštandardné vzťahy Kanady voči európskym krajinám a opačne nie sú náhodné, majú hlboké historické korene. Európa stála pri samom zrode Kanady, európski prisťahovalci ju spoluvytvárali. Kanada je členom Britského spoločenstva národov a hlavou štátu je britská kráľovná zastupovaná generálnym guvernénom.

2. Analýza vplyvu regionálnych dohôd o voľnom obchode na ekonomiky pomocou modelov CGE

Zámerom predkladaného príspevku je predložiť kvantitatívne vyhodnotenie účinkom Dohody CETA medzi EÚ a Kanadou pomocou metódy aplikovanej všeobecnej rovnováhy (Computable General Equilibrium, ďalej model CGE). Táto metóda bola použitá pri vypracovaní mimoriadne rozsiahlej štúdie tímu odborníkov na oboch stranách Atlantiku pod názvom Trade Sustainability Impact Assessment (SIA) on the Comprehensive Economic and Trade Agreement (CETA) between the EU and Canada (ďalej SIA – CETA) v roku 2011 a je v súlade s aktuálnymi konceptmi Svetovej banky, Medzinárodného menového fondu a WTO. Metóda aplikovanej všeobecnej rovnováhy sa primárne využíva pri hodnotení a prognózovaní vplyvu regionálnych ekonomických zoskupení na vývoji vybraných ekonomík. Je založená na komparatívnom prístupe, t. j. porovnáva dva rozdielne vývoje konkrétnej ekonomiky ako dôsledok exogénnych šokov. Modely CGE sú makroekonomické modely založené na mikroekonomických princípoch optimálneho správania subjektov. Používajú sa na modelovanie exogénnych šokov v ekonomike, napríklad zmeny v daňovej, sociálnej, environmentálnej, zahraničnoobchodnej politike, simulujú správanie a vzájomné interakcie jednotlivých ekonomických subjektov na trhoch (Brunovský a kol., 2002). Ostatné premenné v modeli CGE sú endogénne premenné, ako cena, objem dovozu a vývozu, príjem domácnosti, colné príjmy, spotrebiteľský zisk a zisky výrobcu.

Numerické riešenie modelov CGE je veľmi náročné, čo v minulosti značne obmedzovalo ich praktické využitie. Až v polovici 70. rokov minulého storočia ich aplikácia zaznamenala prudký rozmach podporovaný jednak rozvojom informačnej techniky, jednak aj skutočnosťou, že modely vyžadujú dátovú základňu za obdobie jedného roka, čo umožnilo preklenúť nedostatok dlhších časových radov potrebných pre iné typy modelov. Na riešenie nelineárnych modelov CGE sa v súčasnosti používa najmä softvérový balík GAMS (General Algebraic Modeling System). Tento typ modelovania môže obsahovať ľubovoľný počet komodít a partnerských krajín alebo hospodárskych charakteristík za predpokladu, že neexistujú žiadne údajové alebo pamäťové obmedzenia (Brunovský a kol., 2002). Na použitie modelov CGE pri analýze dohôd o voľnom obchode je viacerých dôvodov:

1. Modelovanie CGE vychádza z explicitných predpokladov v rovine, ktorá je v súlade s mikroekonomickou teóriou.
2. Keďže CGE modely poskytujú jasné a presné kvantitatívne výsledky, tvorcovia politiky ľahšie posúdia, kto má z dohôd o voľnom obchode osôh a kto stratu.
3. Pretože DVO obsahujú zmeny v obchodnej politike na viacerých trhoch, analýza pomocou algebrických alebo geometrických metód môže byť príliš zložitá.

4. Analýza CGE môže generovať nové poznatky o úlohe určitých hospodárskych predpokladov pri určovaní výsledkov DVO (Plummer, Cheong a Hamanaka, 2011).

Typické modely všeobecnej ekonomickej rovnováhy sa využívajú na hodnotenie účinkov obchodnej politiky z toho dôvodu, že tvorcovia politiky požadujú pre svoje rozhodnutia kvantitatívne posúdenie vplyvu každej politiky. Modely CGE poskytujú empirický základ na analýzu politiky, ktorá môže kvantifikovať rozsah účinkov určených teóriou a navrhnúť pravdepodobný čistý účinok na bohatstvo.

Podstata analýzy všeobecnej rovnováhy je, že na *žiadnom trhu nezostáva nadmerný dopyt alebo ponuka, t. j. všetky toky príjmov a výdavkov musia byť vyrovnané*. Aby sa na trhu dosiahla takáto rovnováha, predpokladá sa, že ceny sa budú prispôsobovať dovtedy, pokiaľ sa dopyt po výrobných faktoroch nebude rovnať disponibilným zdrojom. Spotrebiteľia si stanovujú taký spotrebný koeficient, ktorý je v zhode s ich príjmami, a podniky si zvolia takú úroveň produkcie, ktorá maximalizuje ich zisky. Keďže DVO prinášajú do ekonomiky súbor politických zmien, modely CGE simulujú ekonomiku všeobecnej rovnováhy. Pomocou nich je možné odhadnúť účinok DVO, a to porovnaním bohatstva pri starej a pri novej rovnováhe. Rovnováha v modeloch CGE sa počíta z dát jedného roka, na rozdiel od ekonometrických modelov, ktoré sú založené na časových radoch. Ako dátová základňa slúži matica spoločných účtov, ktorá opisuje nominálne toky tovarov, služieb a peňazí v danej ekonomike (Brunovský a kol., 2002). Tradičný model všeobecnej rovnováhy vychádza z Walrasovho teoretického základu, v ktorom zásadné väzby zohrávajú väzby medzi jednotlivými trhmi a subjektmi ekonomiky (domácnosťami a firmami) alebo spätné väzby, a vyjadruje vzťah, v ktorom sú jednotlivé trhy prepojené a udalosti, ktoré sa odohrávajú na jednom trhu, majú priamy vplyv aj na ostatné trhy, čo v konečnom dôsledku môže ovplyvniť aj pôvodný trh.

Štandardný model CGE zvyčajne zahŕňa tri faktory: *podniky, spotrebiteľov (domácnosti) a štát* (Plummer, Cheong a Hamanaka, 2011).³ V medzinárodnom

³ Podniky vyrábajú výstupy, ktoré kupujú spotrebiteľia a štát. Sú maximalizátormi zisku a v procese rozhodovania o objeme a druhu produkcie sa využívajú trhové ceny. V typickom modeli CGE má každé odvetvie iba jeden podnik, ktorý vyrába jediný tovar. Výrobu odvetvia predstavuje výrobná funkcia, ktorá predstavuje vzťah medzi vstupmi a výstupmi. Produkčná funkcia teda reprezentuje tie kombinácie vstupov a výstupov, ktoré sú pre firmu efektívne. O výrobných funkciách sa zvyčajne predpokladá, že vykazujú konštantné výnosy z rozsahu a že sú ťažko oddeliteľné od primárnych faktorov a priebežných vstupov. Výrobné funkcie zahŕňajú aj parametre nazývané *elasticity zastupiteľnosti*, ktoré vymedzujú zastupiteľnosť jedného vstupu za iný. Preto sú dôležitým determinantom dopytu po rôznych vstupoch.

Spotrebiteľia sú často modelovaní s odkazom na „reprezentatívnu domácnosť“. Ako racionálne správanie spotrebiteľa sa označuje jeho snaha o maximalizovanie svojho užitku zo spotreby jednotlivých statkov. Trhové ceny sú faktorom pri rozhodovaní reprezentatívnej domácnosti, t. j. rozhodnutie spotrebiteľa o množstve tovaru, ktoré sa má kúpiť. Spotrebiteľia sú maximalizátormi

obchode sa na posúdenie účinkov dohôd o voľnom obchode využívajú modely vypočítateľnej všeobecnej rovnováhy medzinárodného obchodu, v ktorých sa do množiny definovanej ako „tovar“, ktorý majú podniky, spotrebiteľia a štát k dispozícii, pridružuje aj dovážaný tovar. Pre určitý výrobok sa dovážaný tovar, rovnako ako aj domáci, zvyčajne modeluje ako zastupiteľný, avšak nie ako dokonalá náhrada. Okrem ceny závisí voľba medzi domácim a zahraničným tovarom od parametra známeho ako Armingtonova elasticita, ktorý rozlišuje tovar podľa krajiny pôvodu a zachytáva zastupiteľnosť tovarov z rôznych krajín. Tento ukazovateľ má kľúčový význam pri určovaní vplyvu obchodnej politiky na modely CGE. Poskytuje realistickejšie reakcie obchodu než modely bez rozlišovania tovaru podľa krajiny pôvodu.

Na simuláciu dohody o voľnom obchode musí tvorca modelov CGE najprv zaručiť, že model poskytuje výsledky, ktoré zodpovedajú skutočne pozorovaným hodnotám endogénnych premenných, ako sú ceny alebo objem obchodu, aby sa znovu vytvorila východisková situácia. Keď sa takýto stav dosiahne, simulácia DVO je otázkou nastavenia obchodných prekážok medzi účastníkmi dohody a spustenia modelu na vytvorenie nových odhadov. Simulácia v podobe rozpracovaných scenárov ukazuje, ako by ekonomika vyzerala, keby došlo k DVO. Porovnaním výsledkov môže tvorca modelov analyzovať:

- zmeny v bohatstve (zmeny v rezerve spotrebiteľa a výrobcu alebo iných ukazovateľov bohatstva, napr. ekvivalentné zmeny);
- zmeny v obchodných podmienkach každého partnera a DVO ako celku;
- zmeny vo výrobe podľa odvetví;
- zmeny vo výnosoch pre výrobné faktory (t. j. pracovná sila podľa kvalifikácie, kapitál, pôda);
- zmeny v dovoze a vývoze podľa sektorov a partnerov (Plummer, Cheong a Hamanaka, 2011).

Tvorcovia modelov môžu porovnávať aj potenciálne účinky rôznych DVO s rôznymi partnermi, rôznymi scenármi, ktoré môžu zahŕňať, alebo vylučovať rôzne odvetvia, alebo kombináciu obchodných dohôd. Porovnaním výsledkov všetkých scenárov sú tvorcovia politiky schopní definovať scenár, ktorý prinesie krajine najväčší profit.

úžitkovosti a ich preferencie sú zachytené funkciami užitočnosti. Spotrebiteľia môžu v modeli CGE vystupovať aj ako vlastníci faktorov. Majú kapitál, pôdu, pracovnú silu a iné výrobné faktory, ktoré poskytujú na základe trhových cien, za čo získavajú príjmy. Následne sa príjmy používajú na nákup tovaru, platbu priamych daní (napr. dane z príjmu) a nepriamych daní (napr. dovozných ciel a dane z predaja).

Štát v modeli CGE len spravuje politiky súvisiace s trhom, ako sú dane, dotácie, obchodné clá a kvóty. O štáte sa často predpokladá, že nemá objektívnu funkciu. Z tohto dôvodu, ako aj preto, že účinky vládnych politík predstavujú primárny záujem, sú politické premenné vstupujúce do modelov CGE často exogénne.

3. Modelovací prístup k dohode CETA medzi Európskou úniou a Kanadou

Rokovania o Komplexnej hospodárskej a obchodnej dohode medzi EÚ a Kanadou sa pripravovali postupne. Predchádzalo im vypracovanie spoločnej štúdie (r. 2008), ktorá presvedčila rokujúcich partnerov, že z liberalizácie obchodu a odstránenia necolných prekážok by plynuli značné výhody obom stranám. V nadväznosti na túto štúdiu sa na základe spoločnej predbežnej analýzy, ako aj vzhľadom na stupeň previazanosti medzi jednotlivými odvetviami Kanady a Európskej únie, pristúpilo k posúdeniu liberalizácie obchodu a investícií v rámci Komplexnej dohody o voľnom obchode (r. 2010 a 2011). Podarilo sa to vďaka použitiu modelu multiregionálnej vypočítateľnej všeobecnej rovnováhy – modelu CGE,⁴ založenému na projekte analýzy globálneho obchodu (Global Trade Analysis Project, ďalej GTAP).⁵ Ten predstavuje globálnu databázu medzinárodného obchodu obsahujúcu kompletné informácie o bilaterálnom obchode (ich komoditnej štruktúre), prepravných a tarifných väzbách medzi regiónmi. Aplikácia multiregionálneho aplikovaného modelu GTAP patrí k často používaným nástrojom na hodnotenie vplyvu liberalizácie zahraničného obchodu na blahobyt ekonomiky a na analýzu jednotlivých liberalizačných scenárov. Dáva možnosť hodnotenia jednotlivých scenárov a predloženia takého liberalizačného scenára, ktorý najlepšie spĺňa obojstranné očakávania v rovine zahraničnoobchodných vzťahov a pozitívne prispieje k rastu blahobytu v skúmaných regiónoch, v našom prípade vzťahov medzi EÚ a Kanadou.

V rámci aplikácie modelu CGE k dohode CETA boli v štúdiu posudzované štyri liberalizačné scenáre (MPRA, 2011), ktoré kvantifikujú a odhadujú, čo sa, za predpokladov dát prijatých v modeli, ako aj politik a iných špecifikovaných zmien, s najväčšou pravdepodobnosťou stane v dlhodobom časovom horizonte – v cieľovom roku 2020. Tieto scenáre vychádzajú z bazického scenára načrtávajúceho najpravdepodobnejšie ekonomické, sociálne a environmentálne účinky, pri absencii bilaterálnych obchodných dohôd medzi EÚ a Kanadou, rovnako ako aj liberalizačné scenáre podľa požiadaviek zadania. Vhodný postup na získanie pozorovaní pohybu ceny a množstva je voľba jednotiek tovaru a faktorov tak, že majú jednotnú cenu v referenčnej rovnováhe (Kitou a Philippidis, 2010).

Scenár A

Vychádza z 95 %-nej liberalizácie obchodu s tovarmi (z dôvodu eliminácie colných sadzieb) a menej ambiciózneho liberalizácie v segmente služieb. Predstavuje

⁴ Použitý model je porovnávací statický model so základom v neoklasických teóriách.

⁵ Pretože numerické riešenie modelov CGE je náročné, v prípade štúdie CETA model používa verziu 7 GTAP databázy a pracuje so softvérom GEMPACK.

len čiastočnú liberalizáciu poľnohospodárskych produktov a hotových poľnohospodárskych komodít. Pre niektoré najcitlivejšie tovary neboli clá znížené vôbec, v prípade EÚ sa to týka mäsových produktov (hovädzie a bravčové mäso) a v prípade Kanady mliečnych produktov a ďalších potravinárskych produktov. Všetky ostatné poľnohospodárske a priemyselné produkty sú plne liberalizované. V rámci služieb je liberalizácia založená na poklese nákladov v obchode so službami vynásobenom faktorom 0,6 v modelovanom v roku 2008 podľa vypracovanej Spoločnej štúdie EÚ – Kanada.

Scenár B

Vychádza z celkovej 95 %-nej liberalizácie obchodu s tovarmi a ambicióznejšej liberalizácie služieb. Taktiež predstavuje len čiastočnú liberalizáciu poľnohospodárskych produktov a hotových poľnohospodárskych komodít. Zníženie cieľ je modelované tým istým spôsobom ako v scenári A, zatiaľ čo liberalizácia služieb je založená na poklese nákladov v obchode so službami modelovanom v roku 2008 podľa Spoločnej štúdie EÚ – Kanada.⁶

Scenár C

Predstavuje 100 %-nú liberalizáciu tovarov a menej ambicióznou liberalizáciu služieb, pričom využíva pokles nákladov vynásobený faktorom 0,6 v obchode so službami v modelovanom roku 2008 pri spracovaní spomenutej Spoločnej štúdie EÚ – Kanada.

Scenár D

Vychádza zo 100 %-nej liberalizácie tovarov ako aj ambicióznej liberalizácie služieb, pri využívaní poklesu nákladov v obchode so službami v modelovanom v roku 2008 pri spracovaní Spoločnej štúdie EÚ – Kanada.

Z dôvodu mimoriadneho rozsahu spracovanej štúdie na posúdenie vplyvu liberalizačných aktivít podľa dohody CETA sa zameriame na vyhodnotenie nasledujúcich vybraných makroekonomických ukazovateľov:⁷ národné bohatstvo, rast HDP, export a obchodná bilancia. Spracovaná štúdia predpokladá, že dohoda CETA v dlhodobom časovom horizonte povedie k celkovému zvýšeniu blahobytu, reálneho HDP, vývozu, obchodnej bilancie, ako aj k rastu reálnych miezd, a to tak v Kanade, ako aj v EÚ. Hoci sa očakávajú prírastky vo všetkých modelovaných

⁶ So zámerom zdokonaľovania obchodnej spolupráce medzi EÚ a Kanadou bol v roku 2008 vypracovaný a prerokovaný materiál tzv. *Joint Study*, resp. Spoločná štúdia, ktorá predstavuje rozsiahly podkladový dokument k ambicióznej Komplexnej dohode o voľnom obchode medzi EÚ a Kanadou (CETA).

⁷ Špecifické odhady modelu CGE predpokladajú zmeny, tak v Kanade, ako aj EÚ, a to z hľadiska národného bohatstva, HDP, exportov a miezd. Tieto výsledky sú ovplyvnené modelovými predpokladmi, ktoré sa týkajú liberalizácie služieb a cieľ. Špecificky ide o štyri scenáre odhadované v rámci modelových simulácií: Scenár A, B, C a D.

scenároch, najväčšie prínosy sú kvantifikované za predpokladu prijatia dohody, ponúkajúcej najvyšší stupeň liberalizácie ciel a služieb, t. j. v prípade scenárov B a D. Štúdia modelovala aj vplyv liberalizačných účinkov dohody CETA vo vzťahu k tretím krajinám. V zmysle vygenerovaných výsledkov podľa modelu CGE sa odhaduje, že podpísaním dohody by tretie krajiny zaznamenali pomerne nízky stupeň straty blahobytu, a to preto, lebo celkový vplyv na tieto krajiny nie je signifikantný. Keďže však podklady k tejto problematike sú veľmi obsiahle, v predkladanom príspevku sa jej nebudeme bližšie venovať.

Indikátor: **Blahobyt**

V modeli GTAP sa blahobyt meria pomocou ekvivalentnej variácie (EVs) určujúcej množstvo peňažných prostriedkov, ktoré by v pôvodnom rovnovážnom stave museli byť zaplatené spotrebiteľovi alebo celej spoločnosti, aby sa vyrovnali úrovni po zmene rovnováhy. Tabuľka 1 ukazuje, že liberalizácia obchodu v rámci komplexnej dohody o voľnom obchode by v dlhodobom časovom horizonte viedla k rastu blahobytu rovnako – tak v EÚ, ako aj v Kanade. Najväčšie prírastky by sa dosiahli v prípade dohody, ktorá by vychádzala zo simulácie spracovanej v scenári D, poskytujúcej najväčšiu mieru liberalizácie tovarovej výmeny, ako aj služieb, pričom prírastky sú mierne výraznejšie v prípade EÚ.

Tabuľka 1

Ekvivalentná variácia (v mil. USD v cenách roku 2004)

	Scenár A	Scenár B	Scenár C	Scenár D
EÚ 27	1 964.22	2 676.47	2 687.12	3 400.98
Kanada	1 796.87	2 437.56	2 291.10	2 931.87

Prameň: Vlastné spracovanie na základe údajov štúdie SIA – CETA (2011).

Pri podrobnejšej analýze ekonomických benefitov zameraných na meranie blahobytu tak v EÚ, ako aj v Kanade, závery štúdie SIA – CETA z roku 2011 odhadujú, že pri scenároch s menej ambicióznou liberalizáciou služieb (A a C) je nárast tohto ukazovateľa vo väčšej miere zapríčinený znížením colných sadzieb na tovary. Na druhej strane, v rámci ambicióznejšej redukcie prekážok v sektore služieb sú prínosy z liberalizácie väčšie ako prínosy zo zníženia colných sadzieb na tovary. Treba poznamenať, že do úvahy sa nebrali potenciálne prínosy, ktoré mohli nastať prostredníctvom liberalizácie investícií, čo môže vyústiť do väčšieho obchodu prostredníctvom zahraničných afiliácií, ako aj k nárastu produkcie prostredníctvom zvýšenej výroby.

Indikátor: **HDP**

V rámci štyroch modelovaných scenárov sa očakáva, že rovnako v EÚ, ako aj v Kanade dôjde k nárastu reálneho HDP. Najväčší zisk by sa podľa spracovaného

modelu mal dosiahnuť v prípade najambicióznejšieho scenára, t. j. scenára D, čo opäť potvrdzuje predpoklad, že širšia liberalizácia poskytne väčšie výhody pre obe strany.

T a b u ľ k a 2

Percentuálna zmena na HDP

	Scenár A	Scenár B	Scenár C	Scenár D
EÚ 27	0.02	0.02	0.02	0.03
Kanada	0.18	0.25	0.29	0.36

Prameň: Vlastné spracovanie na základe údajov štúdie SIA – CETA (2011).

Indikátor: **Celkový vývoz**

Zhodne pre EÚ i pre Kanadu sa liberalizáciou tovarovej výmeny a služieb očakáva rast celkového exportu. V zmysle údajov tabuľky 3, pre krajiny EÚ sa predpokladá nárast exportu v rozmedzí 0,05 – 0,07 %, kým pre Kanadu je tento nárast medzi 0,54 – 1,56 %. Vyšší nárast v prípade Kanady, v porovnaní s EÚ, je vzhľadom na veľkosť jej ekonomiky pochopiteľný. Rast celkového exportu bude výraznejší pri scenároch, ktoré predstavujú vyššiu mieru liberalizácie tovarovej výmeny, ako aj vyššiu mieru liberalizácie služieb (C a D) vrátane liberalizácie citlivých poľnohospodárskych produktov. V prípade spracovaných poľnohospodárskych produktov by výrazné zníženie ciel na tieto produkty s veľkou pravdepodobnosťou malo značný vplyv na tovarovú výmenu v oboch regiónoch.

Treba poznamenať, že hoci liberalizácia služieb stimuluje zvýšenie exportu, tieto výsledky môžu byť s veľkou pravdepodobnosťou podhodnotené, pretože sa neberie do úvahy export, ktorý je realizovaný cez zahraničné afilácie a ktorý vo vzájomnom obchode medzi Kanadou a EÚ zohráva dôležitú úlohu, najmä v sektore služieb.

T a b u ľ k a 3

Percentuálna zmena na celkovom exporte

	Scenár A	Scenár B	Scenár C	Scenár D
EÚ 27	0.05	0.06	0.06	0.07
Kanada	0.54	0.63	1.47	1.56

Prameň: Vlastné spracovanie na základe údajov štúdie SIA – CETA (2011).

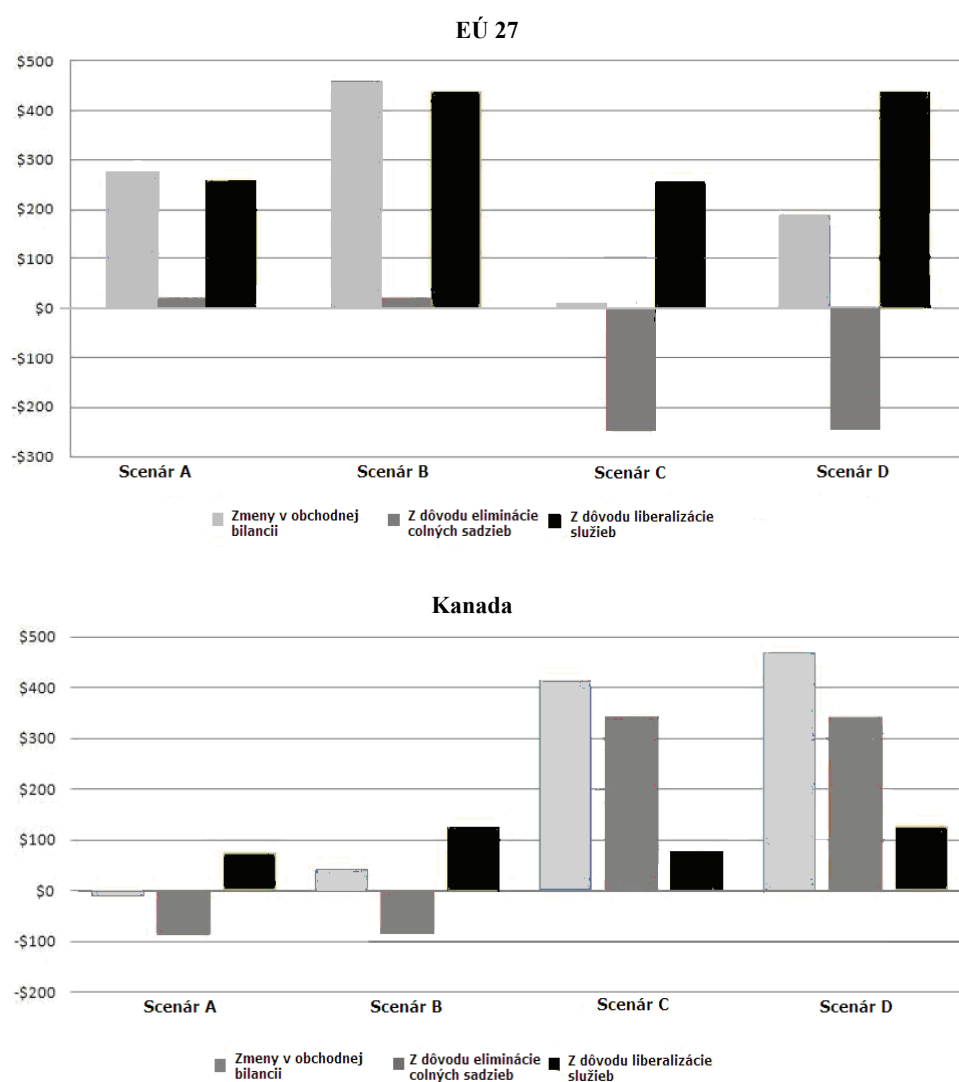
Indikátor: **Obchodná bilancia**

Tak v prípade Kanady, ako aj v prípade EÚ sa očakáva, že z dlhodobého hľadiska by liberalizácia na základe CETA predstavovala zlepšenie celkovej obchodnej bilancie. V zmysle údajov grafu 1 pre EÚ by sa najvýraznejšie zlepšenie tovarovej výmeny dosiahlo liberalizáciou služieb (čierny stĺpec). Naopak, odstránenie ciel na citlivé komodity spôsobí jej zhoršenie (scenár C a D). Vzhľadom

na to, že do úvahy neberieme vývozy, ktoré sú realizované prostredníctvom zahraničných pobočiek, tieto aktivity nie sú pre sektor služieb zohľadnené. Na druhej strane, v prípade Kanady sa najvýraznejšie zlepšenie obchodnej bilancie predpokladá pri najambicióznejších scenároch, t. j. pri úplnej eliminácii colných sadzieb na tovary, ako aj výraznej alebo úplnej liberalizácii sektora služieb (scenár C a D).

G r a f 1

Zmeny v obchodnej bilancii EÚ a Kanady (v mil. USD k cenám r. 2004)

Prameň: SIA – CETA (2011).

Zo štúdie možno vyvodit' záver, že liberalizácia obchodného a investičného partnerstva EÚ a Kanady má v zásade väčší význam pre ekonomiku Kanady, čo je pochopiteľné vzhľadom na veľkosť jednotlivých ekonomík.⁸ Napriek tomu existuje obojstranný záujem na prehĺbení otvorenosti ekonomík, a to z dôvodov rastu blahobytu, HDP, zamestnanosti, ekonomickej efektívnosti, dynamiky a prosperity. Ratifikácia dohody CETA by pre EÚ znamenala podobné výhody ako pre Kanadu, len v menšom meradle.

Záver

Podpísanie Komplexnej hospodárskej a obchodnej dohody medzi EÚ a Kanadou by malo byť výrazným impulzom na zintenzívnenie bilaterálnych ekonomických a obchodných tokov, pretože svojím rozsahom predstavuje dosiaľ najkomplexnejšiu dohodu o voľnom obchode v histórii, a to tak pre EÚ, ako aj pre Kanadu. Podľa nemeckej premiérky A. Merkelovej je CETA dohodou novej generácie, ktorá uznáva a berie do úvahy zásadné zmeny, ktoré nastali v globálnej ekonomike v priebehu posledných 20 rokov. Dohoda otvorí nové možnosti výmeny tovarov a služieb medzi partnermi, ktorí majú podobnú úroveň ekonomického rozvoja a podobné plány v rámci obchodnej politiky. Uzatvorenie tejto dohody je potrebné chápať jednak ako ďalší prejav prehlbovania integračných väzieb i diverzifikácie regionálnej stratégie oboch zúčastnených strán, a zároveň posilňujúcej globálny rozmer nového regionalizmu.

Vypracovaná spoločná štúdia vyčíslila prínos liberalizácie CETA pre kanadskú ekonomiku na viac ako 8 mld. eur a pre EÚ na 11,6 mld. eur ročne, pričom najväčší efekt by pramenil z liberalizácie obchodu so službami a z eliminácie ciel pri tovarovej výmene. Ďalší finančný profit by plynul v dôsledku odstránenia netarifných prekážok obchodu. Kanadský minister zahraničného obchodu E. Fast uviedol, že CETA má dokonca potenciál produkovať pre Kanadu väčšie benefity, ako je to v prípade Severoamerickej dohody o voľnom obchode s USA a Mexikom. Elimináciou bariér sa otvoria nové príležitosti pre export tovarov, služieb a kapitálu, prispeje sa k vytváraniu obchodných a pracovných príležitostí v odvetviach, v ktorých podniky výrazne preukázali svoju konkurencieschopnosť na svetovom trhu, a to v energetike, v riadení infraštruktúry, v stavebníctve, vo finančných a prepravných službách, v službách a technológiách životného prostredia či telekomunikáciách. Hoci naďalej ostáva doriešiť niekoľko sporných otázok, na oboch stranách existuje snaha, aby v dohľadnom čase bola podpísaná Komplexná hospodárska a obchodná dohoda medzi EÚ a Kanadou, čím dôjde

⁸ Kanada má približne 34 miliónov obyvateľov, kým EÚ 27 takmer 500 miliónov.

k väčšej integrácii ekonomík a prostredníctvom expanzie obchodných a investičných tokov sa podporí hospodárska obnova oboch ekonomík v období pokrízových javov. Zahraničný obchod tak potvrdí významnú úlohu hnacej sily rastu a rozvoja vyspelých subjektov svetovej ekonomiky.

Aktuálny význam dohody CETA však z dôvodu začatia rokovaní o obchodnej a investičnej dohode medzi EÚ a USA (Transatlantic Trade and Investment Partnership – TTIP) nadobudol okrem prehĺbenia a liberalizovania ekonomických vzťahov aj ďalší rozmer, a to aj napriek skutočnosti, že ekonomický profit z dohody CETA medzi EÚ a Kanadou zďaleka nebude taký veľký ako v prípade dohody EÚ s USA, kde by sa podpísaním TTIP vytvorila dosiaľ najväčšia zóna voľného obchodu, zahŕňajúca takmer polovicu svetového HDP, 30 % globálneho obchodu a 20 % globálnych priamych zahraničných investícií. Po úplnej implementácii liberalizačných opatrení by dohoda mohla posilniť obidve ekonomiky až o 100 mld. USD ročne (Trejbal, 2013). Dohoda CETA medzi EÚ a Kanadou je totiž postavená na obdobných podmienkach a bola vystavená riešeniu mnohých identických problematik, ako to bude s USA. Preto by mohla vytvoriť akúsi „šablónu“ k rokovaniam, čím by výrazne prispela k uľahčeniu a zrýchleniu liberalizačného procesu s USA a celým severoamerickým trhom. Navyše môže USA ukázať, že transatlantický pakt o voľnom obchode je možný a z hľadiska geopolitického dokonca nevyhnutný. Podpísanie dohody CETA, a neskôr TTIP s USA, by totiž v čase rastúceho hospodárskeho a politického vplyvu nastupujúcich ázijských a latinskoamerických veľmocí demonštrovalo silu a snahu transatlantických partnerov tomuto tlaku odolať.

Literatúra

- AC24.cz (2013): Obchodní dohoda USA-EU je základem nového globálního ekonomického řádu. On-line: <<http://www.ac24.cz/zpravy-ze-sveta/1734-obchodni-dohoda-usa-eu-je-zakladnem-noveho-globalniho-ekonomickeho-radu>>.
- BALLASA, B. (1961): *The Theory of Economic Integration: An Introduction*. London: Greenwood.
- Citované podľa: BALÁŽ, P. a kol. (2010): *Medzinárodné podnikanie*. Bratislava: Sprint dva. ISBN 978-80-89393-3.
- BALÁŽ, P. a kol. (2010): *Medzinárodné podnikanie*. Bratislava: Sprint dva. ISBN 978-80-89393-3.
- BALDWIN, R. E. (1997): *The Causes of Regionalism*. *The World Economy*, 20, č. 7, s. 865 – 888.
- BHAGWATI, J. N. (1995): *Regionalism and Multilateralism: An Overview*. Citované podľa: CIHELKOVÁ, E. a kol. (2010): *Regionalismus a multilateralismus. Základy nového svetového obchodného rádu?* Praha: Vydavatelství C. H. Beck. ISBN 978-80-7400-196-3.
- BRUNOVSKÝ, P. a kol. (2002): *Simulácie vplyvov zmien vybraných daňových parametrov s využitím CGE modelov*. Bratislava: Združenie pre ekonomické modelovanie, prognózy a analýzy. On-line: <http://9mef.host.sk/skripta/seminar_z_ekonomie/MFSR_studia.pdf>.
- CAMERON, R. – LOUKIN, K. (2001): *Canada – European Union Trade and Investment Relations. The Impact of Tariff Elimination*. Ottawa: Ministry of Foreign Affairs and International Trade. On-line: <http://ctrc.sice.oas.org/geograph/Impact_studies/Bilateral/Canada-EU.pdf>.

- CIHELKOVÁ, E. a kol. (2010): Regionalismus a multilateralismus. Základy nového světového obchodního řádu? Praha: Vydavatelství C. H. Beck. ISBN 978-80-7400-196-3.
- CIHELKOVÁ, E. – HNÁT, P. (2008): Budoucnost Evropské unie v kontextu nového regionalismu. Praha: Politická ekonomie, 56, č. 1, s. 67 – 78. On-line: <<http://www.vse.cz/polek/631>>.
- DICKEN, P. (1992): Global Shift. London: The Guilford Press. ISBN 0-7619-7150-5.
- DICKEN, P. (2006): Global Shift: Reshaping the Global Economic Map in the 21st Century. Fourth Edition. New York – London: The Guilford Press. Citované podľa: CIHELKOVÁ, E. a kol. (2010): Regionalismus a multilateralismus. Základy nového světového obchodního řádu? Praha: Vydavatelství C. H. Beck. ISBN 978-80-7400-196-3.
- Government of Canada, Foreign Affairs, Trade and Development Canada (2013): Canada-European Union: Comprehensive Economic and Trade Agreement – Message from the Minister. On-line: <<http://www.international.gc.ca/trade-agreements-accords-commerciaux/agr-acc/eu-ue/can-eu.aspx>>.
- HAAS, E. B. (1958): The Uniting of Europe. Stanford: Stanford University Press.
- HETTNE, B. (2005): The New Regionalism Revisited. In: SODERBAUM, F. and SHAW, B.: Theories of New Regionalism. Houndmills: Palgrave MacMillan,
- HNÁT, P. (2007): Competitiveness as a Motive of New Regionalism: European Perspective. In: Crucial Problems of International Relations through the Eyes of Young Researchers. [XI. International Conference of Young Scholars.] Praha: Nakladatelství Oeconomica.
- HILAIRE, A. – YANG, Y. (2003): The United States and the New Regionalism/Bilateralism. [IMF Working Paper 3/206.] Washington, DC: International Monetary Fund.
- KIRKPATRICK, C. a kol. (2011): Trade Sustainability Impact Assessment (SIA) on the Comprehensive Economic and Trade Agreement between the EU and Canada. Final Report. Munich. On-line: <http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2011/september/tradoc_148201.pdf> and annexes at: <http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2011/september/tradoc_148202.pdf>.
- KITOU, E. – PHILIPPIDIS, G. (2010): A Quantitative Economic Assessment of a Canada-EU Comprehensive Economic Trade Agreement. Bangkok. On-line: <<https://www.gtap.agecon.purdue.edu/resources/download/4708.pdf>>.
- LAMY, P. (2002): Stepping Stones or Stumbling Blocks? The EU's Approach Towards the Problem of Multilateralism vs Regionalism in Trade Policy. World Economy, 25, č. 10, s. 1399 – 1413.
- LAMY, P. (2011): Ďalšie kolo rokovaní o liberalizácii svetového obchodu stroskotalo. In: Ekonomika.sme.sk. On-line: <<http://ekonomika.sme.sk/c/6187432/dalsie-kolo-rokovani-o-liberalizacii-svetoveho-obchodu-stroskotalo.html#ixzz2FR3qHpbC>>.
- McCANN, J. (1998): What is Globalization? Real Time Relationships Among Dispersed Individuals and Organizations. Durham. On-line: <<http://participationage.wordpress.com/what-is-globalization/>>.
- MPRA (Munich Personal RePEc Archive) (2011): Trade Sustainability Impact Assessment on the Comprehensive Economic and Trade Agreement (CETA) between the EU and Canada. Final Report. On-line: <http://ctr.c.sice.oas.org/geograph/Impact_studies/Bilateral/Canada-EU.pdf>.
- NEUMANN, P. (2004): Nový regionalismus ve světové ekonomice. Příklad Spojených států amerických v podmínkách západní hemisféry. Mezinárodní vztahy, 39, č. 4, s. 50 – 60. On-line: <<http://www.mezinarodnivztahy.com/article/view/133/131>>.
- OBADI, S. M. (2007): Vývojové tendencie vo vybraných oblastiach svetovej ekonomiky. [Working Papers 4.] Bratislava: Ekonomický ústav SAV. ISSN 1337-5598.
- OMAN, CH. (1996): Technological Change. Globalisation od Production and the Role of Multinationals. Citované podľa: CIHELKOVÁ, E. a kol. (2010): Regionalismus a multilateralismus. Základy nového světového obchodního řádu? Praha: Vydavatelství C. H. Beck. ISBN 978-80-7400-196-3.
- OUTRATA, R. (2009): K poňatiu, meraniu a globálnej regulácii procesu globalizácie vo svetovej ekonomike. Politická ekonomie, 57, č. 1, s. 92 – 113. On-line: <<http://www.vse.cz/polek/download.php?jnl=polek&pdf=672.pdf>>.

- PLUMMER, M. G. – CHEONG, D. – HAMANAKA, S. (2010): *Methodology for Impact Assessment of Free Trade Agreements*. Metro Manila: ADB, 120 s. ISBN 978-92-9092-197-4.
- RÝSOVÁ, L. (2009): Základné priority a ciele kohéznej politiky EÚ v období rokov 2007 – 2013. *Současná Evropa*, č. 1, s. 103 – 121. On-line: <<http://ces.vse.cz/wp-content/rysova-final1.pdf>>.
- SMITH, P. H. (1993): *The Challenge of Integration: Europe and the Americas*. London: Transaction Publishers. Citované podľa: OBADI, S. M. (2007): *Vývojové tendencie vo vybraných oblastiach svetovej ekonomiky*. [Working Papers 4.] Bratislava: Ekonomický ústav SAV. ISSN 1337-5598.
- SOUKUP, A. (2009): *Mezinárodní ekonomie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o., 293 s. ISBN 978-80-7380-197-7.
- ŠIKULA, M. (2010): *Globalizácia – rázcestie civilizácie*. Bratislava: Sprint vfra.
- ŠIKULA, M. (ed.) (2011): *Navodila globálna kríza zmeny v chápaní úlohy štátu v ekonomike a spoločnosti?* [Zborník príspevkov z medzinárodného workshopu.] Bratislava: Ekonomický ústav SAV, 128 s. ISBN 978-80-7144-186-1.
- ŠIKULA, M. (2013): *Globálne vládnutie bez globálnej vlády – ohrozenie alebo šanca*. In: OBADI, S. M. a kol.: *Vývoja a perspektívy svetovej ekonomiky. Hľadanie možných ciest oživenia v čase pretrvávajúcej krízy dôvery*. [Monografia.] Bratislava: Ekonomický ústav SAV, s. 329 – 358. ISBN 978-80-224-1311-4.
- TREJBAL, V. (2013): *Jednání o obchodním paktu EU – USA startují. Jak zareaguje Čína?* Patria On-line: <<http://www.patria.cz/zpravodajstvi/2377965/jednani-o-obchodnim-paktu-eu-usa-startuji-jak-zareaguje-cina.html>>.
- WTO (2010): *World Trade Organization Annual Report*. Geneva: World Trade Organization Secretariat, 153 s. ISBN 978-92-8703-711-4.
- WINTERS, A. (1996): *Regionalism versus Multilateralism. Non-technical Summary*. [Discussion Paper Series, No. 1525.] London: Centre for Economic Policy Research.
- WORKIE, M. T. a kol. (2010): *Vývoj a perspektívy svetovej ekonomiky: Globálna finančná a hospodárska kríza. Príčiny – náklady – východiská*. [Monografia.] Bratislava: Ekonomický ústav SAV. ISBN 978-80-7144-175-5.